

BORÅS STAD

Fritidshemmet 2015

Kvalitetsrapport

Kommungemensam förskola och skola
Utvecklingsenheten

Inledning

Förra rapporten om fritidshemmet kom 2013 och hade Skolinspektionens granskning att relatera till i många avseenden. Rapporten då tog upp att rektorernas ledarskap tydligare måste inriktas på verksamheten i fritidshemmen genom att ta ansvar för att fritidshemmen kontinuerligt planerar, följer upp och utvecklar sin verksamhet. Som ett resultat av tidigare KR och Skolinspektionens rapport togs flera initiativ på skolor och gemensamt i några stadsdelar att utveckla nätverk för fritidshemmen i syfte att utveckla verksamheten.

När det gäller gruppstorleken 2013 i Borås Stads fritidshem så var det ett problem att inte fanns några uppgifter som med säkerhet visar hur stor beläggningen är i fritidshemmen. Det konstaterades att stora grupper och inte tillräckligt med personal innebar att man inte kunde dela i mindre grupper vilket också påverkade att barn med behov av särskilt stöd inte alltid fick det stöd som behövdes. Möjligheten att ha uppsikt över alla elever behövde ses över i samtliga stadsdelar. Elevernas möjlighet till lugn och ro behövde säkerställas.

Utifrån rektorernas svar 2013 kunde vi dra slutsatsen att läroplanen inte fullt ut ligger till grund för planeringen vilket innebar att den inte heller styr verksamheten på fritidshemmet. Skolverkets allmänna råd som förtydligar fritidshemmets uppdrag utgjorde inte det stöd för verksamheten som avsetts.

Fritidshemspersonalens syn på sitt uppdrag handlade 2013 om att *komplettera* skolans verksamhet.

Nu efter två år följer vi upp ovanstående i rapporten om fritidshemmet 2015.

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Innehållsförteckning	2
Förutsättningar.....	3
<i>Anpassning av gruppstorlek, personaltätet och grupp sammansättning</i>	3
<i>Barnkonsekvensanalyser</i>	5
<i>Lokaler</i>	5
<i>Kompetensutveckling</i>	6
<i>Utvecklingsområden i SKA</i>	6
<i>Planeringstid</i>	7
<i>Förutsättningar för rektor</i>	8
Rektorns pedagogiska ledarskap.....	10
Lärande i fritidshemmet	12
<i>Särskilt stöd</i>	14
Likabehandling och värdegrund.....	16
Inflytande och delaktighet.....	17
Samverkan	18
<i>Information och dialog med vårdnadshavare</i>	18
<i>Samtal om elevens trivsel, lärande och utveckling</i>	18
<i>Vårdnadshavares möjlighet att påverka</i>	19
Synen på yrkesrollen	21
Elev- och personalstatistik på fritidshemmet.....	21
Behov att lyfta till huvudmannen.....	24

Förutsättningar

Enligt Skollagen ska huvudmannen se till att elevgrupperna i fritidshemmet har en lämplig sammansättning och storlek, samt att eleverna även i övrigt erbjuds en god miljö¹. Rektorer har fått skatta sina fritidshem utifrån påståenden kopplade till de allmänna råden för kvalitet i fritidshemmet.

Anpassning av gruppstorlek, personaltäthet och gruppammansättning

Rektor anpassar, utifrån fördelade resurser från huvudmannen, gruppstorlek, personaltäthet och gruppammansättning så att fritidshemmet kan uppfylla sitt nationella uppdrag	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ²		1	7	
Stadsdelen Väster			10	2
Stadsdelen Öster	1	6	6	
Borås Stad	1 fritidshem	7 fritidshem	23 fritidshem	2 fritidshem

Spridningen är stor mellan, men även inom stadsdelarna. Det är framför allt i Öster som rektorer bedömer att det fungerar i liten utsträckning att rektor utifrån fördelade resurser anpassar gruppstorlek, personaltäthet och gruppammansättning så att fritidshemmet kan uppfylla sitt nationella uppdrag. I Väster menar samtliga rektorer att det fungerar i hög eller mycket hög utsträckning, även i Norr bedömer de flesta rektorer att det fungerar i hög utsträckning.

... och väger in elevernas ålder	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ³		1	7	
Stadsdelen Väster ⁴			11	
Stadsdelen Öster		4	9	
Borås Stad		5 fritidshem	27 fritidshem	

Elevernas ålder är en faktor som vägs in i anpassningen (gruppstorlek, personaltäthet och gruppammansättning) i hög utsträckning på de flesta fritidshemmen. De allra flesta rektorer menar att det fungerar i hög utsträckning att elevernas ålder vägs in i anpassning av gruppstorlek, personaltäthet och gruppammansättning. Det som avviker mest är att nästan en tredjedel av fritidshemmen i Öster bedömer att det fungerar i liten utsträckning att ålder är en faktor som påverkar hur rektor anpassar grupp- och personaltätheten på fritidshemmet.

...och väger in personalens kompetens	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ⁵			8	
Stadsdelen Väster ⁶		1	9	1
Stadsdelen Öster	1	3	9	
Borås Stad	1 fritidshem	4 fritidshem	26 fritidshem	1 fritidshem

¹ Skollagen 2010:800 14kap 9§

² Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten

³ Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten

⁴ Viskaförsskolan saknas i underlaget

⁵ Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten

⁶ Viskaförsskolan saknas i underlaget

Spridningen är stor i Borås Stad. På de flesta fritidshem är personalens kompetens en faktor som vägs in i hur rektor anpassar grupp- och personalaspekterna på fritidshemmet. Det är främst i Öster som detta bedöms fungera i liten utsträckning eller inte alls på ca en tredjedel av fritidshemmen.

...och väger in lokalernas och utemiljöns utformning	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ⁷		1	7	
Stadsdelen Väster ⁸		1	10	2
Stadsdelen Öster		12	1	
Borås Stad		14 fritidshem	18 fritidshem	2 fritidshem

I Norr och Väster vägs lokalernas och utemiljöns utformning in i rektors bedömning av anpassningen (gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning) i hög eller mycket hög utsträckning på de flesta fritidshemmen. Undantaget är så gott som alla fritidshem i Öster där rektor bedömer att detta vägs in i liten utsträckning när de anpassar gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning.

...och väger in elever med annat modersmål än svenska	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ⁹		1	2	5
Stadsdelen Väster		2	10	
Stadsdelen Öster		7	6	
Borås Stad		10 fritidshem	18 fritidshem	5 fritidshem

Framför allt i Norr fungerar det i mycket hög utsträckning att hänsyn tas till elever med annat modersmål när rektor anpassar gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning. Här är det 5 skolor som menar att man inte behöver ta hänsyn till denna aspekt utifrån vilka elever som går på fritidshemmet. I Väster fungerar detta i hög utsträckning på de allra flesta fritidshemmen. I Öster gör däremot rektorerna på mer än hälften av fritidshemmen bedömningen att det fungerar i liten utsträckning att de väger in elever med annat modersmål än svenska.

...och väger in elever i behov av särskilt stöd	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ¹⁰		1	5	1
Stadsdelen Väster		3	7	2
Stadsdelen Öster		2	11	
Borås Stad		6 fritidshem	23 fritidshem	3 fritidshem

Svaren fördelar sig rätt lika vid en jämförelse mellan stadsdelarna. Rektorerna på de allra flesta fritidshemmen bedömer att de väger in elever i behov av särskilt stöd i hög utsträckning när de anpassar gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning. På nästan 18 procent av fritidshemmen fungerar det i liten utsträckning att denna aspekt tas med i underlaget när rektor gör anpassningar av grupper och personal.

⁷ Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten

⁸ Ett fritidshem återfinns i spalterna fungerar i liten utsträckning och i fungerar i stor utsträckning.

⁹ Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten

¹⁰ Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten, Sparsör saknas i underlaget.

...och väger in kontinuitet i elev- och personalgruppen	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ¹¹			7	
Stadsdelen Väster			11	1
Stadsdelen Öster	1	3	9	
Borås Stad	1 fritidshem	3 fritidshem	27 fritidshem	1 fritidshem

På de flesta fritidshemmen bedöms det fungera i hög eller mycket hög utsträckning att rektor väger in kontinuiteten i elev- och personalgrupp i anpassning av gruppstorlek, personaltäthet och grupp sammansättning.

...och väger in elevernas närvarotider.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ¹²		2	5	
Stadsdelen Väster		7	5	
Stadsdelen Öster	1	9	3	
Borås Stad	1 fritidshem	18 fritidshem	13 fritidshem	

Elevernas närvarotid är den aspekt som rektorer minst tar hänsyn till i anpassning av gruppstorlek, personaltäthet och grupp sammansättning. På 58 procent av fritidshemmen tas denna aspekt med i liten utsträckning eller inte alls.

Barnkonsekvensanalyser

Rektor genomför barnkonsekvensanalyser inför beslut som påverkar eleverna i fritidshemmet.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i stor utsträckning	Fungerar helt
Stadsdelen Norr		2	7	
Stadsdelen Väster		7	5	
Stadsdelen Öster	1	8	4	
Borås Stad	1 fritidshem	17 fritidshem	16 fritidshem	

Knappt hälften av rektorerna bedömer att arbetet fungerar i stor utsträckning när det gäller barnkonsekvensanalyser inför beslut som påverkar eleverna i fritidshemmet. Ett fritidshem i Stadsdelen Öster har bedömt att det inte fungerat alls och anger att det under en stor del av läsåret inte funnits någon rektor på plats. Stadsdelen Norr sticker ut där barnkonsekvensanalyser bedöms fungera i stor utsträckning på 7 av 9 fritidshem. En rektor i Väster menar att snäva budgetramar ger begränsningar som påverkar graden av hänsyn som kan tas vid beslut som påverkar eleverna i fritidshemmet.

Lokaler

Rektorn ser till att eleverna har tillgång till säkra, hälsosamma och ändamålsenliga lokaler och utemiljöer som möjliggör en varierad pedagogisk verksamhet samt stödjer elevernas lärande och utveckling såväl enskilt som i grupp.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i stor utsträckning	Fungerar helt
Stadsdelen Norr		1	2	6
Stadsdelen Väster		1	9	2
Stadsdelen Öster		10	3	
Borås Stad		12 fritidshem	14 fritidshem	8 fritidshem

¹¹ Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten, Sparsör saknas i underlaget.

¹² Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten, Sparsör saknas i underlaget.

Avseende rektors ansvar att se till att eleverna har tillgång till säkra, hälsosamma och ändamålsenliga lokaler och utemiljöer som möjliggör en varierad pedagogisk verksamhet samt rektors ansvar att stödja elevernas lärande och utveckling såväl enskilt som i grupp, bedömer 65 procent av rektorerna att det fungerar i stor utsträckning eller helt. Stadsdelen Öster avviker tydligt med att 10 av 13 rektorer bedömer att det fungerar i liten utsträckning. I Norr bedöms 6 av 9 fritidshem fungera helt.

Kompetensutveckling

Rektor utformar kompetensutvecklingsinsatser för personalen i fritidshemmet utifrån en kontinuerlig kartläggning och analys av verksamhetens behov i förhållande till fritidshemmets specifika uppdrag.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i stor utsträckning	Fungerar helt
Stadsdelen Norr	1	4	4	
Stadsdelen Väster		7	5	
Stadsdelen Öster	1	3	9	
Borås Stad	2 fritidshem	14 fritidshem	19 fritidshem	

Båda rektorerna för de fritidshem som angett att det inte fungerar alls är helt nya under HT 15.

På 54 procent av fritidshemmen bedömer rektor att kompetensutvecklingsinsatser utformas i förhållande till fritidshemmets specifika uppdrag. I stadsdelen Öster bedömer 9 av 13 rektorer att detta fungerar i stor utsträckning. I Öster har man upprättat ett nätverk för fritidshemmen och av kommentarerna framgår att nätverksträffarna har varit välgörande för att utveckla ett kollegialt lärande bland fritidshemmets personal. Flera rektorer nämner att uppdragsdialogen är utgångspunkt för utformning av kompetensutveckling och det innebär i flera fall att det blir mer inriktat mot individnivå. Rektorer lyfter även att det sker ett kollegialt lärande på planeringstid, kvällstid och studiedagar och i stadsdelen Väster dessutom i utbyte med andra fritidshem. I Norr deltar fritidspersonalen i pågående NPF-utbildning, på Väster framhålls deltagande i lärmässan och både Väster och Öster har deltagit i utbildning som Navet håller kring utepedagogik. Några rektorer lyfter att budgetramarna begränsar möjligheterna till kompetensutveckling på fritidshemmet.

Kompetensutvecklingsbehov inom olika områden hos personalen på fritidshemmet

	Normer och värden	Kunskaper	Elevernas ansvar och inflytande	Samverkan skola och hem	Övergångar	Fritidshemmet och omvärlden
Stadsdelen Norr	7	2(9)	3	2	0	6
Stadsdelen Väster	6	3	3	5	0	6
Stadsdelen Öster	10	8	8	4	4(0)	6
Borås Stad	23(20) fritidshem	13(17) fritidshem	14(19) fritidshem	11 (12) fritidshem	4 (3) fritidshem	18(27) fritidshem

2013 års värde inom parentes

Här har rektorer kunnat kryssa fler alternativ och antalet ska ställas i relation till att det i Borås finns 34 fritidshem. Rektorer uttrycker att personalen behöver mer kunskap inom många områden men flest, 68 procent, har angett Normer och värden som ett område att fördjupa sig i. Hälften av rektorerna uttrycker att kompetensutveckling behövs inom området Fritidshemmet och omvärlden, vilket är färre än vad rektorerna bedömde i 2013 års fritidshemsrapport. Frågor kring hur fritidshemmet bäst kompletterar skolan, hur man ger eleverna fler möjligheter att välja aktiviteter kommer upp i kommentarerna och Väster lyfter behovet att arbeta med BFL för fritidshemmets personal.

Utvecklingsområden i SKA

Rektor ser till att fritidshemmets utvecklingsområden identifieras och synliggörs i det systematiska kvalitetsarbetet.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i stor utsträckning	Fungerar helt

Stadsdelen Norr	1	6	2	
Stadsdelen Väster		5	7	
Stadsdelen Öster	1	4	8	
Borås Stad	2 fritidshem	15 fritidshem	17 fritidshem	

Båda rektorerna för de fritidshem som angett att det inte fungerar alls är helt nya under HT 15.

Hälften av rektorerna bedömer att de i stor utsträckning ser till att fritidshemmets utvecklingsområden identifieras och synliggörs i det systematiska kvalitetsarbetet. Stadsdelarna skiljer sig åt då 22 procent av rektorerna i Norr skattar att det fungerar i stor utsträckning medan Väster har 58 procent och Öster 62 procent på samma nivå. Av kommentarerna framgår att flera rektorer har fritidshemmets kvalitetsarbete i samma årshjul som skolan.

Planeringstid

Planeringstid personalen i snitt har per vecka för att förbereda verksamheten (här avses endast den tid personalen planerar)

	Antal timmar			
	1 tim	2-3 tim	4-5 tim	6-7 tim
Stadsdelen Norr		4	5	
Stadsdelen Väster			10	2
Stadsdelen Öster	1	4	8	
Borås Stad	1 fritidshem	8 fritidshem	23 fritidshem	2 fritidshem

Fördelning av planeringstiden i arbetslaget

	Lika	Olika – hur är den fördelad?
Stadsdelen Norr	7	2 - efter arbetsuppgifter, en personal/avd har extra tid för en gemensam planeringsträff varje vecka,
Stadsdelen Väster	9	3 – utifrån behov, typ av uppdrag
Stadsdelen Öster	5	8
Borås Stad	21 fritidshem	13 fritidshem

Sammanställning av hur planeringstiden används

	Exempel på innehåll
Stadsdelen Norr	Administration, planering av pedagogisk verksamhet, dokumentation, anpassningar för enskilda elever
Stadsdelen Väster	Planering av aktiviteter, pedagogiska och praktiska frågor, samplanering, utvärdering och förberedelse, samtalstid, personalplanering, ansvarsfördelning, schema.
Stadsdelen Öster	Dagliga verksamheten – planering, elevers tider – listor, elevantal etc, egna ansvarsområden, kompetensutveckling, materialvård, möten av olika slag. Strukturering, utvärdering och utveckling av verksamheten, kompetensutveckling inom AST Gemensamma aktiviteter, rastaktiviteter Planera lovverksamhet, Beställningar

Det framgår att samtliga rektorer har lagt ut planeringstid och 74 procent av fritidshemmen har mer än 4 timmar per vecka. En rektor i Norr lyfter att det inte läggs fullt 5 timmar per heltid på grund av låg personaltäthet. Planeringstiden är fördelad lika i arbetslagen på 62 procent av fritidshemmen. Skäl till annan fördelning är skillnader i uppdragen. Samtliga rektorer anger att de skapar tidsutrymme för personalen att planera, följa upp och utvärdera verksamheten. Av exemplen kan man ana att planeringstiden inte enbart används till att personalen planderar. Det är endast i stadsdelen Öster som man anger ett konkret kollegialt lärande.

Förutsättningar för rektor

Ansvar för antal fritidsavdelningar	1 avd	2-3 avd	4-5 avd	6-7 avd
Stadsdelen Norr	3	2	4	
Stadsdelen Väster	5	6	1	
Stadsdelen Öster ¹³	5	4	2	1
Borås Stad	13 rektorer	12 rektorer	7 rektorer	1 rektor

De flesta, 25 rektorer, har mellan 1 och 3 avdelningar och 8 rektorer har mellan 4 och 7 fritidsavdelningar. I sina kommentarer kring ledningen av fritidshemmet lyfter någon rektor avsikten att delegera ansvar för fritidshemmet till biträdande rektor. En annan rektor lyfter organisatoriska svårigheter att leda verksamhet som är geografiskt utspridd.

Analys

Anpassning för att nå de nationella målen

Uppdraget rektor har handlar om att utifrån fördelade resurser från huvudmannen, gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning anpassa så att fritidshemmet kan uppfylla sitt nationella uppdrag. Generellt gör rektorer i Öster en lägre bedömning än övriga rektorer av de olika aspekterna som utifrån de Allmänna råden för fritidshemmet bör vägas in i anpassningen av gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning. Lokalernas och utemiljöns utformning och elevernas närvarotider är de aspekter som rektorer generellt i Borås Stad framför allt bedömer att de väger in i liten grad. Det är en försämring mot bedömningen 2013. Elevernas närvarotider är en utmaning för många fritidshem. Öppetiderna på fritidshemmet som ofta är upp emot 11,5 timmar kräver att personal fördelar sin arbetstid över hela dagen och verksamheten behöver visa stor hänsyn till barnens närvarotider. Rektorer skriver att omsorgsbehovet i tid räknat tenderar att öka och kräver att personalens arbetstider dras ut över dagen. Detta begränsar givetvis rektors möjlighet att anpassa personaltätheten. Elevernas närvarotid är alltså en faktor som inte går att påverka utifrån ett verksamhetsperspektiv. Några rektorer skriver också att de organiserar efter sina förutsättningar men att det inte fullt ut är möjligt att uppfylla det nationella uppdraget.

Rektorer i Borås Stad väger däremot generellt in elevernas ålder, personalens kompetens, elever i behov av särskilt stöd och kontinuiteten i elev- och personalgruppen i hög eller mycket hög grad i anpassning av gruppstorlek, personaltäthet och gruppsammansättning. Vårt att notera är att det i dagsläget inte finns någon rekommenderad gruppstorlek, utan den kan variera utifrån olika aspekter. När det gäller gruppstorleken i Borås Stads fritidshem så finns det inte några lokala uppgifter som med säkerhet visar hur stor beläggningen är i fritidshemmen. Det är därför svårt att uttala sig om rektorer lyckas med uppdraget att anpassa gruppstorleken så att eleverna ges möjlighet att nå de nationella målen för fritidshemmet. Att föra en sådan statistik är svårt, som ett exempel kan en elev som är inskriven i fritidshemmet vara där bara en stund på morgonen, medan en annan elev kan tillbringa många timmar där. Två fritidshem med lika många inskrivna elever kan alltså ha helt olika förutsättningar att bedriva sin verksamhet.

Lokaler

I sina kommentarer lyfter flera rektorer att barngruppernas storlek begränsar möjligheterna till en god verksamhet och man framhåller även att en annan förvaltning – LFF avgör lokalfrågorna. I stadsdelens Norr har man på ett fritidshem bildat en *I ur och skur*-avdelning för att klara verksamheten när lokalerna är för trånga. Även i Väster framhåller en rektor att de stora barngrupperna försvårar enskilt lärande. I Öster bedömer 10 av 13 rektorer att det fungerar i liten utsträckning att se till att eleverna har tillgång till säkra, hälsosamma och ändamålsenliga lokaler och utemiljöer och en rektor lyfter att 260 elever saknar anpassade lokaler till fritidsverksamheten.

¹³ Bodaskolan saknas i underlaget

Kompetensutveckling

Uttryckta kompetensutvecklingsbehov visar på att normer och värden är det som flest rektorer anser att personalen behöver. Det skiljer en del från 2013 och man har anledning att titta närmare på hur miljön på fritidshemmet har förändrats och om det är ett uttryck för att många upplever mer oro i de större elevgrupperna och att det inte finns tid att samtala enskilt med eleverna.

I de kommunala styrdokumenterna¹⁴ föreslås att kompetensutveckling för pedagogerna på fritidshemmet bör handla om att fördjupa kunskapen kring styrdokumenterna och hur dessa omsätts i praktiken. I stadsdelen Öster pågår ett arbete med kompetensutveckling i nätverksform utifrån styrdokumenterna. Pedagoger från olika fritidshem möts i nätverk och reflekterar över sin praktik tillsammans utifrån fritidshemmets uppdrag kopplat till Lgr 11. I stadsdelen Norr har personalen fått kompetensutveckling när det gäller NPF och AST. Det är fortsatt viktigt att ta vara på gemensamma behov och försöka samordna sig inom stadsdelarna med nätverk och gemensamma föreläsningar om olika frågeställningar och aspekter av fritidshemsverksamheten. På Lärmässan 2015 ordnade huvudmannen en föreläsning om fritidshemmet i styrdokumenterna med inriktning på uppdraget och fritidshemmets mål. I övrigt har inga satsningar skett från huvudmannanivå. Fritidspedagoger från Sparsör höll på lärmässan i kollegiala lärträffar kring hur man kan organisera för att engagera eleverna för lärande på fritidshemmet.

Det är klokt att man på några fritidshem i Borås Stad tagit med personalen i arbetet med bedömning för lärande (BFL) eftersom de formativa förhållningssätten är lämpliga att tillämpa även i fritidsverksamheten och inte minst för att skapa en helhet för eleven som får möta samma förhållningssätt över hela dagen. Detta skulle kunna utvecklas på fler fritidshem och framhålls jämte IKT i önskemål om kommande kompetensutvecklingsinsatser.

Utvecklingsområden i SKA

Hälften av rektorerna bedömer att de i stor utsträckning ser till att fritidshemmets utvecklingsområden identifieras och synliggörs i det systematiska kvalitetsarbetet men det är stora skillnader mellan stadsdelarna där Norr skattar sig betydligt lägre än Väster och Öster. Det systematiska kvalitetsarbetet är en viktig utgångspunkt för det pedagogiska ledarskapet och kopplingen till styrdokumenterna. I kommentarerna uttrycker en rektor att det fortfarande ligger ett stort fokus på skoldelen avseende att driva utveckling och att när det gäller fritidshemmet lägger rektor mer tid på att organisera verksamheten. Stora barngrupper och låg personaltäthet gör att det inte finns utrymme för nya projekt utan man försöker hålla god kvalitet på det som är igång.

På grund av stora barngrupper och låg personaltäthet hamnar mer fokus på driften och det blir svårt att prioritera pedagogiskt innehåll och utvecklingsarbete.

Planeringstid

Sedan augusti 2012 finns råd för förskoleklass och fritidshem, vilka är beslutade på stadsdelsnivå. I de kommunala styrdokumenterna¹⁵ beskrivs att tonvikten på planeringstiden ska ligga på den gemensamma planeringen med kollegor. Rådet är att planeringstiden bör vara minst 5 timmar per vecka för fritidspedagoger. Här har det skett en förbättring sedan 2013 men det ser fortfarande olika ut på olika fritidshem: allt från en timma per vecka till 7 timmar per vecka. Alla rektorer menar att man skapar tid för planering, men det är ändå väldigt olika förutsättningar för att kunna planera en god verksamhet.

---

¹⁴ Råd för förskoleklass och fritids, 2012

¹⁵ Råd för förskoleklass och fritids, 2012

Vi behöver också fundera över hur planeringstiden används. Råden anger inriktningen att tiden främst ska användas till den långsiktiga planeringen, men här finns troligtvis mer att göra utifrån den förteckning som rektorer gjort över hur planeringstid används. Av de exempel som lyfts kan man ana att planeringstiden inte enbart används till att personalen planerar. Det är endast i stadsdelen Öster som man anger ett konkret kollegialt lärande.

Förutsättningar för rektor

Det finns anledning att diskutera hur man ser på avdelningsbegreppet och hur fritidshemmen organiseras. Till exempel har rektor för TÄK-skolorna 7 fritidsavdelningar på 3 geografiskt skilda skolor.

På frågan om i vilken utsträckning frågor om fritidshemmet tas upp och diskuteras i områdesledning menar det stora flertalet rektorer att det sker någon enstaka gång. I Norr anger 4 rektorer att det sker relativt ofta och en rektor i Norr och en i Öster menar däremot att frågor om fritidshemmet aldrig tas upp och diskuteras på områdesledning. Har man i stadsdelarna organiserat olika typer av möten? Vilka forum finns om fritidshemsfrågor ej tas upp på OL?

Rektorns pedagogiska ledarskap

De allmänna råden tar under denna rubrik upp gruppstorlek, personaltäthet, utrymme att planera, följa upp och utveckla utbildningen, kontinuerlig dialog med personalen i fritidshemmet, en organisation som stödjer ett helhetsperspektiv på elevens utveckling, lärande och utbildning och olika former för information och inflytande.

Rektor organiserar verksamheten så att personalen i fritidshemmet ges utrymme att planera, följa upp och utveckla utbildningen.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ¹⁶			4	4
Stadsdelen Väster			8	4
Stadsdelen Öster	1	2	10	
Borås Stad	1 fritidshem	2 fritidshem	22 fritidshem	8 fritidshem

På de allra flesta fritidshemmen i Borås Stad organiserar rektor verksamheten i hög eller mycket hög utsträckning så att personalen i fritidshemmet ges utrymme att planera, följa upp och utveckla utbildningen. Undantaget är Öster där rektorer bedömer att det fungerar i liten utsträckning eller inte alls på en fjärdedel av fritidshemmen i stadsdelen.

I vilken utsträckning fritidspersonalen används för att täcka upp personals frånvaro i skolan så att det blir konsekvenser för fritidshemmet (t ex utebliven planeringstid)	Aldrig	Någon enstaka gång	Relativt ofta	Regelbundet
Stadsdelen Norr		4 (6)	5 (3)	
Stadsdelen Väster	1 (10)	11(0)	0 (2)	
Stadsdelen Öster	5 (2)	6 (7)	2 (2)	
Borås Stad	6 (12) fritidshem	21 (13) fritidshem	7 (7) fritidshem	

2013 års värde inom parentes

Jämfört med 2013 är trenden att fler fritidshem använder fritidspersonalen för att täcka upp personals frånvaro i skolan. I Norr och Väster är ökningen tydlig men i stadsdelen Öster är det

¹⁶ Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten,

mer sällan som fritidspersonalen täcker upp frånvaro i skolan. Konsekvenserna för fritidshemmet kommenteras inte men en rektor i Norr beskriver hur planeringstiden som fallit bort tas tillbaka nästa gång pedagogen skulle varit resurs i klassen.

Rektor för en kontinuerlig dialog med personalen i fritidshemmet om det dagliga arbetet samt om hur verksamheterna kan bidra till ökad måluppfyllelse för eleverna.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ¹⁷		1	7	
Stadsdelen Väster ¹⁸		1	4	6
Stadsdelen Öster	1	5	7	
Borås Stad	1 fritidshem	7 fritidshem	18 fritidshem	6 fritidshem

På nästan 75 procent av fritidshemmen för rektor i hög eller mycket hög utsträckning en kontinuerlig dialog med personalen om det dagliga arbetet och hur verksamheten inverkar på måluppfyllelsen. I Väster sker detta på något mer än hälften av fritidshemmen. På cirka en fjärdedel av fritidshemmen i Borås Stad och då framför allt i Öster fungerar detta i liten utsträckning eller inte alls.

Jag lägger ner den tid på fritidshemmet som jag anser behövs för att pedagogiskt leda verksamheten.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i stor utsträckning	Fungerar helt
Stadsdelen Norr	1	1	7	
Stadsdelen Väster		3	6	3
Stadsdelen Öster ¹⁹	4	2	6	
Borås Stad	5 rektorer	6 rektorer	19 rektorer	3 rektorer

Av rektorerna i Borås Stad bedömer 65 procent att de lägger ner den tid på fritidshemmet som behövs för att pedagogiskt leda verksamheten. I kommentarerna uttrycker en rektor att det fortfarande ligger ett stort fokus på skoldelen avseende att driva utveckling men när det gäller fritidshemmet läggs mer tid för att organisera verksamheten. En rektor lyfter att stora barngrupper och låg personaltäthet gör att det inte finns utrymme för nya projekt utan man försöker hålla god kvalitet på det som är igång.

Analys

Planering och utveckling

Rektorer anser sig i hög eller mycket hög utsträckning organisera verksamheten så att personalen får utrymme att planera, följa upp och utveckla utbildningen. Några få undantag görs dock i bedömningen av fritidshemmen i Öster. Av kommentarerna att döma får fritidspersonalen ut sin planeringstid under förutsättning att personal är på plats och man inte behöver täcka upp för frånvarande kollegor.

Skolinspektionen²⁰ skriver om brister i rektors ledarskap (ej specifikt kopplat till fritidshemmet) när det gäller att vara en aktiv pedagogisk ledare och att kommunikationen med pedagogerna upplevs som otydlig. I Borås Stad gör rektorerna en mer positiv bedömning av sitt ledarskap på fritidshemmet än vad Skolinspektionen generellt kommer fram till i sin rapport, när det gäller att föra en kontinuerlig dialog med personalen om det dagliga arbetet och om hur verksamheterna kan bidra till ökad måluppfyllelse för eleverna. Bedömningen är dock lägre i Öster än i övriga

¹⁷ Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten,

¹⁸ Viskaforsskolan saknas i underlaget

¹⁹ Bodaskolan saknas i underlaget

²⁰ Skolinspektionen 2015: Rektor är inte en aktiv pedagogisk ledare.

stadsdelar. Vad detta beror på är svårt att säga, men en rektor lyfter att det är svårt att klara detta uppdrag då verksamheten är geografiskt utspridd. Skolinspektionen²¹ säger vidare i sin rapport att många rektorer har svårt att prioritera sin roll som pedagogisk ledare i förhållande till arbetet med enskilda elevärenden, administration och organisation, vilket skulle kunna knyta an till de kommentarer våra rektorer ger i underlagen att det är svårt att hinna med att föra en dialog med fritidshemmets personal kring den dagliga verksamheten och en ökad måluppfyllelse. Detta syns också i att ungefär en tredjedel av rektorerna anser att de inte alls eller i liten utsträckning lägger ner den tid som de anser behövs för att pedagogiskt leda verksamheten. En slutsats som kan dras utifrån underlaget är att rektorer för ett antal fritidshem behöver vidare analysera sitt pedagogiska ledarskap på fritidshemmet.

Lärande i fritidshemmet

I Skolverkets allmänna råd för fritidshem (2014) kan man under rubriken *Lärande i fritidshemmet* läsa att personalen bör:

1. inventera vilka behov och intressen eleverna i den aktuella elevgruppen har för att kunna erbjuda dem en meningsfull och varierad verksamhet,
2. välja aktiviteter, arbetssätt och arbetsformer som ger eleverna en möjlighet att utvecklas i riktning mot de övergripande målen i läroplanens andra del,
3. ge eleverna möjlighet till nya och fördjupade kunskaper och erfarenheter över tid genom att skapa en progression i verksamheten, samt
4. utgå från samspelet i gruppen för att utveckla elevernas förmåga att kommunicera samt lyssna till, tolka och förstå andras synpunkter och deras sätt att uttrycka sig.

Nedan presenteras i vilken utsträckning detta fungerar i Borås Stads fritidshem.

1. Personalen i fritidshemmet inventerar vilka behov och intressen eleverna i den aktuella elevgruppen har, för att kunna erbjuda dem en meningsfull och varierad verksamhet.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i stor utsträckning	Fungerar helt
Stadsdelen Norr		3	6	
Stadsdelen Väster		1	10	1
Stadsdelen Öster		4	9	
Borås Stad		8 fritidshem	25 fritidshem	1 fritidshem

På de flesta av fritidshemmen inventerar fritidspersonalen elevernas behov och intressen för att kunna erbjuda en meningsfull och varierad verksamhet. På en knapp femtedel av fritidshemmen fungerar detta emellertid endast i liten utsträckning. De fritidshem i Stadsdelen Norr som upplever att detta fungerar i liten utsträckning uttrycker att de stora barngrupperna medför svårigheter för personalen att tillgodose alla barns behov och att en avdelning för åk F-6 gör det svårt att möta elevernas intressen. De fritidshem i Stadsdelarna Väster och Öster som menar att detta fungerar endast i liten utsträckning anger inga kommentarer till det. På fritidshem som tvärtom anser att detta område fungerar i stor utsträckning framförs ett antal exempel på framgångsfaktorer: ”klasser med valbara aktiviteter, rum i rummet, tillgång till många lokaler, påbörjat arbete med temarum, fritidsråd samt lyhörd och positiv personalgrupp” och att fritidshemmen erbjuder varierande aktiviteter både ute och inne, samt att barnen har möjlighet till elevinflytande och att deras önskemål ligger till grund för planering av verksamheten.

2. Personalen i fritidshemmet väljer aktiviteter, arbetssätt och	Fungerar inte alls	Fungerar i liten	Fungerar i stor utsträckning	Fungerar helt
--	--------------------	------------------	------------------------------	---------------

²¹ Skolinspektionen 2015: Rektor är inte en aktiv pedagogisk ledare.

arbetsformer som ger eleverna en möjlighet att utvecklas i riktning mot de övergripande målen i läroplanens andra del.		utsträckning		
Stadsdelen Norr	1	2	6	
Stadsdelen Väster		1	10	1
Stadsdelen Öster		5	7	1
Borås Stad	1 fritidshem	8 fritidshem	23 fritidshem	2 fritidshem

De flesta av fritidshemmen uppger att personalen i stor utsträckning väljer aktiviteter, arbetssätt och arbetsformer som ger eleverna möjlighet att utvecklas i riktning mot de övergripande målen i läroplanens andra del. Stadsdelen Öster sticker dock ut något då det är 5 av 13 fritidshem i stadsdelen som anser att detta fungerar endast i liten utsträckning. På ett av fritidshemmen i Öster är detta beroende av vilken personal som finns på plats. På ett annat fritidshem i samma stadsdel, där detta fungerar helt, lyfter personalen ut utdrag ur läroplanen och övriga styrdokument kontinuerligt. Bland kommentarerna från Stadsdelen Norr nämns att personalen har detta i åtanke och arbetar medvetet utifrån målen, men att det är svårt i stora barngrupper, samt att det ibland, vid sjukdom, kan vara svårt att få till planerade aktiviteter. Det fritidshem i Stadsdelen Norr som menar att detta inte fungerar alls anger att det är ett av verksamhetens utvecklingsområden och att man börjat ta tag i det. Bland Stadsdelen Västers kommentarer uttrycks att personalen på ett fritidshem, där man anser att detta fungerar i stor utsträckning, har gott om planeringstid och tid för möten i olika konstellationer mellan personalgrupper som är inblandade i fritidsverksamheten.

3. Personalen i fritidshemmet ger eleverna möjlighet till nya och fördjupade kunskaper och erfarenheter över tid genom att skapa en progression i verksamheten.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i stor utsträckning	Fungerar helt
Stadsdelen Norr	1	2	6	
Stadsdelen Väster		5	7	
Stadsdelen Öster	1	2	10	
Borås Stad	2 fritidshem	9 fritidshem	23 fritidshem	

Den fritidsavdelningen i Stadsdelen Norr som anger att detta inte fungerar alls uttrycker att det är ett av fritidshemmets utvecklingsområden. Bland övriga kommentarer från Stadsdel Norr kan man läsa att det faktum att en skola endast har en fritidsavdelning, för hela spannet F-6, med många yngre elever gör det svårt att fördjupa kunskaper och erfarenheter för de äldre eleverna. Fritidshemmet på en annan skola i samma stadsdel uttrycker att man har möjlighet att följa samma barngrupp under en längre tid, vilket gör det lättare att följa och ta del av elevernas utveckling, samt att utmana dem. På det fritidshemmet i Stadsdelen Öster som anser att detta inte fungerar alls menar man att det beror på vilken pedagog det är. Ett av fritidshemmen i Stadsdelen Väster uttrycker att de behöver bli bättre på att ha de äldre eleverna i åtanke vid planering av klasser/aktiviteter.

4. Personalen i fritidshemmet utgår från samspelet i gruppen för att utveckla elevernas förmåga att kommunicera samt lyssna till, tolka och förstå andras synpunkter och deras sätt att uttrycka sig.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i stor utsträckning	Fungerar helt
Stadsdelen Norr		1	8	
Stadsdelen Väster		1	10	1
Stadsdelen Öster		2	11	
Borås Stad		4 fritidshem	29 fritidshem	1 fritidshem

På de allra flesta fritidshemmen utgår personalen i stor utsträckning från samspelet i gruppen för att utveckla elevernas förmåga att kommunicera, tolka och förstå andras synpunkter. På några enstaka fritidshem fungerar det i liten utsträckning och på ett fungerar det ”helt”. Bland kommentarerna från två fritidshem som anger att detta fungerar i stor utsträckning kan man läsa att detta är ett ständigt pågående arbete, som aldrig tar slut. Ett av fritidshemmen framför att man arbetar aktivt med detta i form av fritidsråd och vara-vänner-tema, men att gruppstorlekarna påverkar och gör att det ”fungerar i stor utsträckning” men inte ”helt”.

Särskilt stöd

Extra anpassningar /särskilt stöd och åtgärdsprogram ges till elever som har behov av det på fritids	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i stor utsträckning	Fungerar helt
Stadsdelen Norr		9 (4)	(5)	
Stadsdelen Väster		3 (4)	9 (8)	
Stadsdelen Öster		2 (3)	11 (8)	
Borås Stad		13 (11)fritidshem	20 (21)fritidshem	

2013 års värde inom parentes

När det gäller fritidshemmets förmåga att ge stöd till elever som har särskilda behov bedömer 60 procent av rektorerna att det fungerar i stor utsträckning. I stadsdelen Öster syns en tydlig förbättring sedan 2013 men i Norr är det en större andel av rektorerna som bedömer att stödet fungerar i liten utsträckning vilket är en tydlig tillbakagång jämfört med 2013. Ingen menar att det fungerar helt och i sina kommentarer lyfter några rektorer i Norr att resurserna är begränsade och att man prioriterar stödet i skolan även om behov finns på fritidshemmet. Även i Öster framhåller en rektor att personalbrist gör att det ofta inte täcker fullt ut.

Exempel på det stöd/extra anpassningar som ges idag är stöd från resurspersoner samt fördelning av personella resurser till elever i behov av särskilt stöd. Elever med diagnosticerade funktionsnedsättningar får en-till-en-stöd. Det ges handledning från elevhälsan, anpassningar av lokaler, material och/eller verksamhet och man gör anpassningar på gruppnivå, genomtänkt struktur för hur barnen indelas i grupper och har schemalagda aktiviteter. Övergångar mellan aktiviteter planeras och man arbetar med att förtydliga genom att t.ex. använda bilder för nyanlända elever.

Analys

Lärande i fritidshemmet

I Skollagen²² står att ”fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda dem en meningsfull fritid och rekreation”. Enligt Skolverkets *Allmänna råd för fritidshem* (2014) bör fritidshemmets personal inventera elevernas behov och intressen för att kunna erbjuda en meningsfull och varierad verksamhet. För att kunna skapa meningsfullhet förutsätts att verksamheten är trygg och stimulerande och utformad utifrån elevernas ålder, mognad, behov, intressen och erfarenheter. De flesta fritidshem i Borås Stad anser att detta uppfylls i stor utsträckning. En avdelning (i Stadsdelen Norr) upplever dock svårigheter att möta elevernas behov och intressen på grund av att skolan endast har en enda fritidsavdelning, för alla elever i årskurs F-6.

Genom inventeringen av elevernas behov skapas en möjlighet att arbeta med skollagens kompensatoriska uppdrag, som innebär en strävan att uppväga skillnader mellan elevernas olika förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Vetskapen om elevernas intressen och var eleverna befinner sig i sin utveckling fungerar, tillsammans med läroplanernas mål och riktlinjer,

²² Skollagen (2010:800), kap. 14, 2 §

som underlag för planeringen av verksamheten. Dessutom kan denna vetenskap bidra till att utmana elever att vidga sina kunskaper och erfarenheter genom att personalen kan skapa möjligheter för eleverna att få prova aktiviteter och använda förmågor som de saknar tidigare erfarenhet av. Leken är central i fritidshemmets verksamhet och bidrar till att skapa meningsfullhet, att bearbeta intryck och till att utveckla fantasi och kreativitet samt förmågan att samarbeta och kommunicera. Även om personalen i de flesta av Borås Stads fritidsverksamheter i stor utsträckning inventerar elevernas behov och intressen upplever emellertid personalen på några fritidshem (i Stadsdelen Norr) att de stora barngrupperna gör det svårt att tillgodose alla barns behov och intressen. I klimatundersökningen menar 15 procent av föräldrarna att det stämmer dåligt eller inte alls att den skapande verksamheten håller hög kvalitet. Särskilt tydligt är det bland föräldrar i Väster där var femte förälder har svarat så. Stora barngrupper skulle kunna vara en förklaring, men det skulle också kunna handla om brister i kompetensen.

Progression

I de allmänna råden för fritidshemmet kan man också läsa att personalen bör ”välja aktiviteter, arbetsätt och arbetsformer som ger eleverna en möjlighet att utvecklas i riktning mot de övergripande målen i läroplanens andra del”. Detta innebär att personalen bedriver arbetet med utgångspunkt i läroplanen. Planeringen och utvärderingen bör inriktas på syftet med verksamheten och de mål som eleverna ges möjlighet att utvecklas mot, snarare än mot själva aktiviteten. Fritidspersonalen bör också ”ge eleverna möjlighet till nya och fördjupade kunskaper och erfarenheter över tid genom att skapa en progression i verksamheten”. Det är av vikt att verksamheten anpassas till den aktuella elevgruppens behov och att alla elever får stöd och utmaningar på den nivå de befinner sig. En progression och en variation i verksamheten är nödvändig för att eleverna ska kunna få nya och fördjupade kunskaper och erfarenheter, samt ett ansvar med successiv ökning, men även för att bevara elevernas glädje och entusiasm inför lärandet och nya utmaningar. Ungefär en tredjedel av kommunens fritidshem anser att detta fungerar endast i liten utsträckning (eller inte alls). Ett fritidshem (i Stadsdelen Öster) menar att detta är avhängigt vilken pedagog som är i verksamheten. En annan enhet (i Norr) uttrycker att det är svårt att fördjupa kunskaper och erfarenheter för de äldre eleverna, då de har en fritidsavdelning för alla, med många yngre elever. Ytterligare ett fritidshem (i Väster) nämner att de behöver bli bättre på att ta hänsyn till de äldre eleverna vid planering av klasser och aktiviteter. Medan en tredjedel av fritidshemmen upplever svårigheter med progressionen lyckas två tredjedelar i stor utsträckning med detta. Ett fritidshem uttrycker att de följer samma barngrupp under en längre tid och att det skapar möjlighet att följa eleverna, ta del av deras utveckling och utmana dem. Vilka framgångsfaktorer övriga fritidshem upplever i detta arbete framgår inte av undersökningen, men det skulle kunna vara intressant att undersöka vidare hur vissa avdelningar lyckas skapa progression och vilka hinder och möjligheter man upplever för detta, samt hur man ser på skillnaden mellan variation och progression på fritidshemmen.

Utöver ovanstående bör personalen ha samspelet i gruppen som utgångspunkt för utveckling av elevernas förmåga att kommunicera och lyssna till, tolka och förstå andras synpunkter och sätt att uttrycka sig. I Skollagen står att ”fritidshemmet ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap”. I fritidshemmets elevgrupper (liksom i alla grupper) uppstår konflikter. Fritidspersonalen har stora möjligheter att utgå från situationer och samtal som uppstår i gruppen och medvetet stödja elevernas förmåga att resonera och argumentera. Konflikter som uppstår kan på detta sätt användas konstruktivt för att utveckla elevernas förmåga till konfliktlösning. I gruppen sker elevernas utveckling och socialisation och det är också här som de sociala normerna och värdena prövas och utvecklas. Det är viktigt att fritidspersonalen lyssnar in, tolkar och hjälper eleverna att sätta ord på känslor, åsikter och behov²³. På de flesta av kommunens fritidshem fungerar detta i stor utsträckning och på ett fritidshem fungerar det ”helt”. Detta uttrycks vara ett

²³ Allmänna råd för fritidshem, Skolverket, 2014.

ständigt pågående arbete, som aldrig tar slut. Även om man på ett av fritidshemmen (i Stadsdelen Väster) arbetar aktivt med detta område i form av fritidsråd och vara-vänner-tema, poängteras att gruppstorlekarna påverkar och gör att det ”fungerar i stor utsträckning” men inte ”helt”. Detta kan kopplas till de allmänna råden för fritidshemmen där det poängteras att aktiviteter i stora grupper kan försvåra möjligheten att lyssna in och stödja elevernas förmåga att uttrycka sig och att stora grupper kan medföra en risk att ”det är de mest högljudda eleverna som får möjlighet att komma till tals, medan de mer tystlåtna eleverna förbises”²⁴

Regeringen har under 2015 gett Skolverket i uppdrag att lämna förslag till ändringar i läroplanen, i syfte att förtydliga fritidshemmets innehåll och uppdrag för att stärka kvaliteten i verksamheten. Med ett särskilt avsnitt i läroplanen med tydliggörande av innehållet för verksamheten vill regeringen, enligt utbildningsministern, ”förbättra förutsättningar för huvudmän och personal att bidra till elevernas utveckling och lärande”²⁵, och är tänkt som en del i det nationella målet om ökad kvalitet och likvärdighet för bl.a. fritidshemmet.²⁶ Det nya tillägget kommer att kräva ett implementeringsarbete som behöver planeras, ledas och organiseras för av fritidshemmets pedagogiska ledare.

Särskilt stöd

Det stöd som rektorerna önskar mer av är i första hand ökad personaltäthet när grupperna blir allt större för att därigenom öka flexibiliteten i verksamheten för att få till stöd överhuvudtaget. Det framhålls att det är svårt att göra extra anpassningar i stora elevgrupper. Att få till det överhuvudtaget, utifrån elevens behov, bemöta utåtagerande barn, språksvaga barn, få till anpassningar o stöd med den budgetram som råder, Det finns behov av att göra extra anpassningar avseende lokaler för fritidshemmen, t ex skapa fler avgränsade utrymmen där lek kan ske utifrån barnens önskemål och rum för lugna aktiviteter. Man efterfrågar även kompetensutveckling kring olika utmaningar som utåtagerande barn och elever med autismspektratillstånd-AST. Med tanke på att de Allmänna råden för fritidshemmet 2014 betonar det kompensatoriska uppdraget ligger det nära till hands att nu fler stödbehov skulle uppmärksammas än vid förra rapporten 2013. Det är fler rektorer som bedömer att stödbehoven inte tillgodoses och det kan även sammanfalla med den tuffare ekonomiska situation många rektorer lyft. Det är dock en tydlig förbättring i stadsdelen Öster jämfört med 2013.

Likabehandling och värdegrund

På frågan om fritidshemmet är synliggjort i skolans likabehandlingsplan svarar alla utom ett av fritidshemmen i Stadsdelen Norr jakande. Likadant är det i Stadsdelen Öster. I Stadsdelen Väster anger alla svarande att fritidshemmen är synliggjorda i skolans likabehandlingsplan. I några av svaren uttrycks att det kan utvecklas, eller bli tydligare, medan någon skola anger att planen är under revidering. En del uttrycker att likabehandlingsplanen täcker hela skolans verksamhet.

Självskattning om värdegrundsarbete

1. Personalen använder sig av elevernas vardagserfarenheter för att samtala och reflektera kring demokratiska värden. Det finns inget väl fungerande system för konflikthantering. Värdegrundsarbetet är inte förankrat hos alla.
2. Det finns väl fungerande verktyg för t ex konflikthantering. Värdegrundsarbetet bidrar till att en god stämning finns på skolan. Personalen lägger stor vikt vid att eleverna har kunskap och insikt om vilka

---

²⁴ Ib. s. 36.

²⁵ <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2015/01/regeringen-starker-kvaliteten-i-fritidshem-och-forskoleklass/>

²⁶ Ib.

de grundläggande värderingarna är. Personalen är medveten om sin roll som förebilder och visar i ord och handling att all verksamhet omfattas av de grundläggande demokratiska värderingarna.

3. Fritidshemmet har ett väl fungerande värdegrundsarbete som sätter tydliga avtryck i verksamheten och som resulterar i att kunskap när det gäller normer och värden ökar både hos elever och hos lärare. Det framgår tydligt att fritidshemmet aldrig är berett att acceptera vare sig intolerans eller främlingshat. Det finns en medveten strävan att motverka segregation och främlingskap redan i hur fritidshemmets verksamhet organiseras.

	1	På väg mot	2	På väg mot	3
Stadsdelen Norr			3	5	1
Stadsdelen Väster		1	6	5	
Stadsdelen Öster ²⁷	1		11		
Borås Stad	1 fritidshem	1 fritidshem	20 fritidshem	10 fritidshem	1 fritidshem

Hos de allra flesta av fritidshemmen finns väl fungerande verktyg för t.ex. konflikthantering och värdegrundsarbetet bidrar till en god stämning på skolan.

Analys

Likabehandling och värdegrund

Av kommunens 34 fritidshem svarar alla utom två att fritidshemmet är synliggjort i skolans likabehandlingsplan. I några av svaren uttrycks att det kan utvecklas, eller bli tydligare, medan någon skola anger att planen är under revidering. En del uttrycker att likabehandlingsplanen ”täcker hela skolans verksamhet”. Det framgår dock inte på vilket sätt, eller med vilken tydlighet fritidshemmet är synliggjort i dessa likabehandlingsplaner som sägs täcka hela skolverksamheten. Det behöver säkerställas att det finns en likabehandlingsplan för fritidshemmen.

Hos de allra flesta (32/34) av fritidshemmen finns väl fungerande verktyg för konflikthantering och värdegrundsarbetet bidrar till en god stämning på skolan. På den skola i Stadsdelen Öster där man anser att värdegrundsarbetet inte är förankrat hos alla är det ”mycket obehörig personal på fritids på kort och lång sikt som inte alltid följer skolans värdegrund fullt ut”. Detta väcker frågor kring värdegrundsutbildning av ny personal. Hur kan det ges på enheterna, så att verksamhetens värdegrund blir väl förankrad hos all personal?

Inflytande och delaktighet

Självskattning om elevers inflytande över fritidshemmets verksamhet

1. Eleverna har litet inflytande över planering och utvärdering av innehållet/upplägget i verksamheten. Elevernas initiativ tas sällan tillvara.
2. Eleverna har inflytande över planering och utvärdering av innehållet/upplägget i verksamheten. Elevernas initiativ tas ofta tillvara.
3. Eleverna har stort inflytande över planering och utvärdering av innehållet/upplägget i verksamheten. Det finns en systematik i hur elevernas initiativ tas tillvara.

Självskattning om elevers inflytande över fritidshemmets verksamhet	1	På väg mot	2	På väg mot	3
Stadsdelen Norr		2	7		
Stadsdelen Väster		2	7	1	2
Stadsdelen Öster ²⁸			10	2	

²⁷ Bodaskolan saknas i underlaget

Borås Stad		4 fritidshem	24 fritidshem	3 fritidshem	2 fritidshem
-------------------	--	---------------------	----------------------	---------------------	---------------------

Som framgår av tabellen är det en viss spridning i staden när det handlar om elevers inflytande över fritidsverksamheten. På 29 av 33 svarande fritidshem (ca 88 procent) tas emellertid elevernas initiativ ofta tillvara och de har inflytande över planeringen och utvärderingen av innehållet och upplägget i verksamheten. En av skolorna som anger en 3:a i självskattningen, nämner som exempel på verktyg för detta: fritidsråd, valbara kurser och vara-vänner-tema. I kommentarerna från Stadsdel Norr, där skattningen är lägre än i de andra stadsdelarna, uttrycks att eleverna har inflytande över verksamheten och att man försöker genomföra det de önskar, samt att det finns struktur och forum för elevernas inflytande, men att önskemålen inte kan uppfyllas fullt ut p.g.a. förutsättningarna.

Analys

Inflytande och delaktighet

På de allra flesta av kommunens fritidshem tas elevernas initiativ ofta tillvara och de har inflytande över planering, utvärdering, innehåll och upplägg i verksamheten. Några fritidshem (i Norr) upplever dock att de faktiska förutsättningar som råder påverkar i negativ riktning, trots att det finns struktur och forum för elevernas inflytande. Detta kan sättas i relation till svaren på de tre första frågorna under rubriken *Lärande*, där samma skolor anser att de stora barngrupperna innebär svårigheter för personalen att tillgodose alla barns behov och intressen.

Samverkan

Information och dialog med vårdnadshavare

Personalen i fritidshemmet informerar och för en dialog med elevens vårdnadshavare om hur aktiviteterna i fritidshemmet leder fram till syftet och målen med fritidshemmets verksamhet.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr		3	6	
Stadsdelen Väster ²⁹		2	9	
Stadsdelen Öster	1	3	10	
Borås Stad	1 fritidshem	8 fritidshem	25 fritidshem	

På de allra flesta fritidshemmen fungerar det i hög utsträckning att personalen informerar och för en dialog med vårdnadshavare om fritidshemmets verksamhet. På drygt en fjärdedel av fritidshemmen fungerar detta i liten utsträckning eller inte alls.

Samtal om elevens trivsel, lärande och utveckling

Personalen i fritidshemmet erbjuder eleven och elevens vårdnadshavare samtal om elevens trivsel, lärande och utveckling i fritidshemmet, antingen tillsammans med personalen i förskoleklassen eller skolan, eller enskilt i fritidshemmet.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ³⁰	1	2	1	4
Stadsdelen Väster ³¹		4	5	2

²⁸ Bodaskolan saknas i underlaget

²⁹ Daltorp 1-6 saknas i underlaget

³⁰ Borgstena saknas i underlaget

³¹ Daltorp 1-6 saknas i underlaget

Stadsdelen Öster	1	6	5	1
Borås Stad	2 fritidshem	12 fritidshem	11 fritidshem	7 fritidshem

Spridningen är stor mellan fritidshemmen när det gäller om personalen erbjuder samtal om elevens trivsel, lärande och utveckling. Cirka 60 procent av rektorerna bedömer att detta fungerar i hög eller mycket hög utsträckning.

Vårdnadshavares möjlighet att påverka

Rektor tar hänsyn till vårdnadshavares olika möjligheter att delta i och påverka verksamheten genom att se till att det finns olika former för information och inflytande.	Fungerar inte alls	Fungerar i liten utsträckning	Fungerar i hög utsträckning	Fungerar i mycket hög utsträckning
Stadsdelen Norr ³²			2	6
Stadsdelen Väster		1	9	2
Stadsdelen Öster	1	8	4	
Borås Stad	1 fritidshem	9 fritidshem	15 fritidshem	8 fritidshem

På de flesta fritidshemmen tar rektor i hög eller i mycket hög utsträckning hänsyn till vårdnadshavares möjlighet att delta i och påverka verksamheten och rektor ser till att det finns olika former för information och inflytande. Tydligt är att rektor på de flesta fritidshemmen i Norr får detta att fungera i mycket hög utsträckning. I Öster däremot är det tvärtom så att de flesta rektorer menar att det fungerar i liten utsträckning på deras fritidshem.

Självskattning om samverkan mellan fritidshem och skola

1. Möten mellan fritidshem och skola kännetecknas av att man kommer från skilda kulturer och traditioner. Skolperspektivet tenderar att tränga undan det fritidspedagogiska perspektivet i aktiviteter där man samverkar.
2. Det finns en ansvarsfördelning och möjligheter till påverkan och inflytande i samverkan mellan fritidshemmet och skolan. I vardagsarbetet sker gemensamma aktiviteter.
3. Det finns preciserade gemensamma mål och tydligt definierade ansvarsområden där de olika kompetenserna tas tillvara. Det finns en ömsesidig och positiv inställning till att ge varandra insyn i hur arbetet utförs.

Stadsdel	1	På väg mot	2	På väg mot	3
Stadsdelen Norr ³³		1	7		
Stadsdelen Väster ³⁴		2	8	1	
Stadsdelen Öster ³⁵		2	8	2	
Borås Stad		5 fritidshem	23 fritidshem	3 fritidshem	

Mer än 75 procent har en ansvarsfördelning mellan fritidshem och skola och möjligheter ges till påverkan och inflytande. Verksamheterna genomför gemensamma aktiviteter. Några fritidshem i Öster och Väster har också tagit ett steg mot en insyn i varandras arbete.

Analys

Samverkan med hemmen

På ca 25 procent av fritidshemmen fungerar samverkan med hemmen i liten utsträckning och på ca 40 procent erbjuds vårdnadshavare samtal om elevens trivsel, lärande och utveckling i fritidshemmet i liten utsträckning eller inte alls. I kommentarer framkommer att samtal antingen

³² Bergdalen ingår inte i underlaget då skolan bytt rektor under hösten,

³³ Erikslund saknas i underlaget

³⁴ Daltorp 1-6 saknas i underlaget

³⁵ Boda saknas underlaget.

erbjudits men att få föräldrar tackar ja eller så genomförs samtal på föräldrars önskan. Den allmänna bilden är att samtal inte erbjuds per automatik. I klimatundersökningen säger 32 procent av föräldrarna att det stämmer dåligt eller inte alls att de får tillräcklig information om hur deras barn har det på fritids. Föräldrarnas svar är logiskt i förhållande till i vilken utsträckning de erbjuds samtal. En slutsats som kan dras är att föräldrar önskar mer information om sina barn än de ges möjlighet att få. Det betyder att erbjudande av samtal borde ske i högre grad än nu. Frågeställningen handlar också om information om verksamheten och utifrån föräldrars kommentarer lämnas sådan information i mycket olika omfattning.

Rektoreernas bedömning av hur rektor ser till att det finns olika forum för information och inflytande generellt är något högre än bedömningen av hur personalen informerar och ger inflytande i verksamheten. De allmänna råden talar om att elevens vårdnadshavare ska erbjudas möjlighet till inflytande i olika former. I klimatundersökningen 2015 menar 29 procent av de föräldrar som besvarat påståendet om de ges möjlighet att påverka verksamheten att det inte stämmer alls eller stämmer dåligt. I kommentarerna finns inte så många konkreta exempel vad det handlar om. Här är det fortsatt viktigt att skapa forum för dialog mellan fritidshemmet och föräldrarna. Vad är det föräldrarna önskar en större möjlighet att påverka, på vilket sätt och i vilka forum? Frågan om vårdnadshavares inflytande kan därför ses som ett utvecklingsområde.

Samverkan mellan fritidshem och skola

Den största andelen fritidshem har en tydlig ansvarsfördelning mellan fritidshem och skola och det finns möjligheter till påverkan och inflytande i samverkan mellan de båda verksamheterna. Detta är en tydlig förbättring jämfört med KR 2013. Då bedömdes 13 fritidshem vara på nivå 1 eller på väg mot nivå 2. Idag är det endast 5 som befinner sig på väg mot nivå 2 och inget fritidshem finns på nivå 1. Dock är det färre antal fritidshem som bedöms på nivå 3 och på väg mot nivå 3 jämfört med 2013. Fler fritidshem är alltså samlade på nivå 2 än tidigare. Flera skolor lyfter goda exempel på samverkan: I Norr talar det främst om hur fritidspersonal är inne i skolan och sedan kan fördjupa olika delar vidare i fritidshemmets aktiviteter. Flera skolor tar upp att det inte finns möjlighet till gemensam planeringstid för lärare och pedagoger. Även i Öster tar rektorer upp att fritidspersonalen förstärker skolans arbete och möjliggör att personalen i skolan får möjligheter till gruppindelningar eller enskilda stunder med elever tack vare fritidspersonal, men det nämns också att det finns samarbete kring elever i behov av särskilt stöd, gemensamma föräldrasamtal och när det gäller utomhuspedagogik. I Väster beskrivs samarbete när det gäller gemensam APT, gemensamma rastaktiviteter, arbetslagsledare som träffas veckovis. På några skolor i Väster tas också läxstöd upp där lärare går in på fritidshemmet.

Många arbetar både i förskoleklass/skola och på fritidshemmet och i skriften *Fritidshemmet - lärande i samspel med skolan* problematiseras detta på följande vis: "Det finns även en risk att integrationen mellan skola och fritidshem medför en urholkning av fritidshemmets uppdrag. Integrationen i sig utgör inget hinder för att lyfta fram fritidshemmets egenart. Väl genomförd kan den, som påpekats, bidra till högre kvalitet i helheten. Men det finns exempel på hur skolan "slukar" fritidspedagogerna, som då lägger relativt sett större kraft och energi på arbetet inom ramen för skolan, medan verksamheten på fritidshemmet sätts på undantag."³⁶ Det finns anledning att fundera över vilket uppdrag som får mest utrymme, om en pedagog arbetar i såväl skola, förskoleklass som i fritidshemmet. Det kan också finnas en spänning mellan å ena sidan den kontinuitet i verksamheten som fritidshemmets personal kan stå för, genom att de är med eleverna i matsalen och på rasterna, samt tar hand om undervisning när ordinarie lärare är frånvarande (vilket lyfts av rektorer som goda exempel på samverkan) och å andra sidan värnandet om fritidshemmets egen verksamhet och möjlighet att exempelvis planera denna.

---

³⁶ Fritidshemmet - en samtalsguide om uppdrag, kvalitet och utveckling (2011)

Synen på yrkesrollen

När rektorerna ombetts göra en sammanställning av hur personalen i fritidshemmet ser på sitt uppdrag svarar så gott som alla att det handlar om en balans mellan omsorg och pedagogisk verksamhet. Man vill kunna erbjuda eleverna en stimulerande, trygg och utvecklande miljö, aktiviteter efter barnens intresse, arbeta med inflytande och demokrati, utveckla kunskaper om natur, friluftsliv, kultur o traditioner. Personalen vill ge eleverna möjligheter att utveckla sin sociala kompetens, språk och övriga ämneskunskaper som ett komplement till skolan. Det är viktigt för personalen att utmana och ge eleverna möjlighet att prova på sånt de tidigare inte provat på och stimulera till skapande och att samspelet hem och fritids är tryggt, ”så alla känner sig trygga och uppskattade, vuxna som elever”.

Flera rektorer i Stadsdelen Norr påpekar att deras personal upplever att uppdraget är svårt utifrån förutsättningarna. Det är svårt att hinna med uppdraget när barngrupperna är stora och personaltätheten är låg. För att skapa en miljö där alla känner sig trygga behövs mycket tillsyn. Även i Väster uttrycker man att uppdraget är inspirerande men stressigt: ”många gånger räcker vi inte till, när det fattas personal och vikariebristen är akut. Vi går underbemanning.” Som en motbild till detta bör framhållas att rektorer påpekar att personalen har planeringstid och att pedagogiska diskussioner, planering och uppföljning av verksamheten sker.

En rektor i Norr trycker på att det är nödvändigt att arbeta vidare på hur vi kan dra nytta av elevens hela tid på skolan och hur fritidshemmen kan komplettera skolan bättre än hittills. Vi behöver exempel på hur yrkesrollen utvecklas i ett kollegialt lärande och där det unika för fritidshemmets uppdrag blir synligt.

Elev- och personalstatistik³⁷ på fritidshemmet

Det finns idag ingen lokal statistik över personal- och elevtäthet. Rektorer beskriver att vistelsetiderna tenderar att öka och då blir också bemanningen viktig att beskriva. I databasen för jämförelsetal ger Skolverket följande information om fritidshemmen i Borås Stad.

	2010	2011	2012	2013	2014
Antal inskrivna elever Borås Stad	4101	4186	4141	4116	4349
Antal elever per avdelning Borås Stad	35,8	35,9	39,1	39,2	43,8
Antal elever per avdelning Riket	38,1	39,0	39,9	40,2	40,8
Antal årsarbetare Borås Stad	149	168	174	159	158
Antal elever per anställd Borås Stad		15,2	15,2	15,6	17,4
Antal elever per anställd Riket		12,3	12,4	12,8	13
Antal elever per årsarbetare Borås Stad	26,5	23,7	23,1	25,2	26,1
Antal elever per årsarbetare Riket	21	20,1	19,7	20,9	21,3

Antal barn /heltid pedagogisk personal som presenteras i Årsredovisningen	2014
Stadsdelen Norr	19,1
Stadsdelen Väster	21,8
Stadsdelen Öster	21,3

³⁷ Jämförelsedatabasen, Skolverket

Ett trendbrott syns mellan 2013 och 2014 när det gäller antalet elever på fritidshemmet som nu har ökat samtidigt som antalet årsarbetare har minskat sedan 2012. Detta gör att antalet elever per anställd och per årsarbetare har ökat och antal elever per anställd är betydligt högre 2014 än 2011 och antal elever per årsarbetare ligger 2014 i nivå med 2010 efter att ha varit lägre 2011-2013. Den utvecklingen syns också i riket men är inte lika kraftig som i Borås. Skillnaden är stor mellan antal elever per årsarbetare som Skolverket presenterar dvs. 26,1 jämfört med vad som presenteras i Borås Stads årsredovisning som antal barn/heltid pedagogisk personal.

Analys

Personaltäthet

Det finns idag inte någon lokal statistik varken centralt i Borås Stad eller på stadsdelsnivå som gör att vi kan veta hur det egentligen ser ut med personaltätheten. Vi kan därför inte värdera den statistik som finns på Skolverket eftersom den bygger på enskilt inlämnade uppgifter till SCB. Detta blir tydligt när vi tittar på de siffror som framkommer i årsredovisningar, vilka skiljer sig mycket åt från den riksstatistik som Skolverket presenterar. I Skolverkets databas problematiserar man också kring definitioner av vad man mäter. Man säger att antalet barn per årsarbetare kan vara överskattat eftersom ingen hänsyn tagits till barnens vistelsetid i fritidshemmet medan hänsyn har tagits för personalen. Det som inrapporteras görs också av många rektorer och hur var och en tolkat sina underlag eller begreppen som används är individuellt och blir därför svårt att kvalitetssäkra. Så var fallet 2013 och bekymret kvarstår. Detta är något som behöver lyftas både i områdesledningarna och på huvudmannanivå. En aspekt som också kopplar till personaltäthet är det som framkommer i många kommentarer i föräldraenkäten som görs varje år. Där sägs det att det är mycket byten av personal, en stor omsättning och många vikarier, vilket skapar otrygghet hos både barn och föräldrar. Kontinuitet i personalgruppen är alltså en viktig faktor att ta hänsyn till när personaltäthet diskuteras.

Huvudmannen behöver besluta om vad som ska mätas, och hur det ska mätas, för att kunna se utvecklingen när det gäller gruppstorlekar och personaltäthet. Det blir annars svårt att fatta beslut om åtgärder när man inte kan beskriva utgångsläget och därmed inte heller förväntade effekter av beslutade åtgärder. Som tidigare nämnts så är dock inte personaltäthet den ensamt avgörande faktorn för kvalitet.

Antal barn per personal

En diskussion behöver också komma till stånd när det gäller hur många barn som kan vara inskrivna per anställd för att fritidshemmet ska vara en bra verksamhet. I klimatundersökningen som gjordes 2015 framkommer det att en tredjedel av föräldrar som besvarat enkäten säger att det inte stämmer alls eller stämmer dåligt att eleverna ges möjlighet till lugn och ro på fritidshemmet. I kommentarerna lyfter flera föräldrar att det är stökigt och att det lätt blir konflikter. Det finns givetvis en spännvid av åsikter allt ifrån att allt fungerar hur bra som helst till att eleverna inte ens vill vara på fritids.

Det finns ingen forskning som visar på bästa antalet barn i en fritidshemsgrupp. Forskare³⁸ som undersökt kvaliteten på förskolor menar att det finns ställen med hög personaltäthet och goda materiella betingelser men med låg pedagogisk kvalitet och vice versa. Slutsatsen som framförs, och som torde vara giltig även för fritidshemmet, är att strukturella betingelser som personaltäthet, lokaler, barngruppernas storlek med mera är viktiga men inte en garant för hög kvalitet. Forskarna är överens om att det är samspelet, som avgör den pedagogiska kvaliteten på en verksamhet. Personalens kompetens är alltså det primära; hur bra de är på samspela med barnen och sinsemellan i arbetslaget och på att hantera den verklighet de befinner sig i. Detta

---

³⁸ Forskning.se (Vetenskapsrådet, 2008)

måste dock ses i ljuset av vad Skolinspektionens granskning 2013 som säger att det i praktiken inte finns några begränsningar i Borås Stad när det gäller hur stora fritidshemsgrupperna kan vara, eftersom elever som vill ha plats på fritidshemmet får det och placeras i sin hemskola. Detta får som konsekvens att det blir begränsade möjligheter att bedriva verksamheten i enlighet med författningarna. Stora grupper och inte tillräckligt med personal innebär att man inte kan dela in i mindre grupper vilket också påverkar att barn med behov av särskilt stöd inte alltid får det stöd som behövs. Skolinspektionen säger vidare att fritidshemmen har svårt att möta de äldre barnens behov och intressen. Gränsdragningen blir när antalet barn i förhållande till antalet personal blir så högt att samspelet mellan pedagog och barn inte får utrymme. Då blir verksamheten och barnen lidande och det finns inte möjlighet att bedriva en god verksamhet oavsett hur kompetent personalen är. Med detta sagt ska man också tillägga att barnen inte alltid vistas i så stora grupper. Personalen arbetar i möjligaste mån med att dela upp i mindre grupper beroende på både ålder och aktiviteter.

Som en hjälp i den fortsatta analysen kan följande frågeställningar på olika nivåer vara en hjälp i utvecklingsarbetet

Arbetslaget

- Hur kan vi beskriva vårt uppdrag utifrån Lgr 11?
- Vad är det unika med fritidshemmets verksamhet/roll?
- Vad innebär det att fritidshemmet ska vara ett komplement till skolan?
- Planerar vi verksamheten utifrån de nationella målen?
- Hur använder vi vår planeringstid?
- Hur arbetar vi för att skapa lugn och ro på fritidshemmet?
- Hur arbetar vi aktivt med gruppindelningar för att möta elevernas behov och intresse?
- Hur kan vi utifrån våra förutsättningar möta elever i behov av särskilt stöd?
- Hur kan vi utifrån våra förutsättningar möta elever med annat modersmål?
- Hur tillgodoser vi yngre och äldre barns behov?

Rektor

- Vad är det unika med fritidshemmets verksamhet/roll?
- Vad innebär det att fritidshemmet ska vara ett komplement till skolan?
- Vad innebär det att vara pedagogisk ledare för fritidshemmet?
- Hur ska implementering av tilläggen till Lgr 11 implementeras?
- Hur följer du upp fritidshemmets verksamhet, både planering och genomförande?
- Hur utvärderar vi resultaten i förhållande till målen?
- Hur tar du hänsyn till Allmänna Rådets aspekter för gruppammansättning?
- Hur kan ansvarsområden för fritidshemmets personal förtydligas?
- Hur kan elevernas möjlighet till lugn och ro i fritidshemmet säkerställas?
- Finns det en genomtänkt strategi för hur planeringstid fördelas och används?
- Hur ser den långsiktiga planen för kompetensutveckling ut?
- Hur tänker jag om nätverk för fritidspersonalen?
- Hur kan elever i behov av särskilt stöd och elever med annat modersmål bemötas på bästa sätt i ditt fritidshem?

Huvudman

- Hur kan huvudmannen förtydliga kvalitetsarbetet i fritidshemmet?
- Hur ska vi redovisa elevgruppernas storlek på fritidshemmet?

Behov att lyfta till huvudmannen

Rektorer har i en workshop formulerat behov att lyfta till huvudmannen. Huvudmannen ska här ses som både förvaltningsnivån och den politiska nivån.

Stadsdelen Norr

Engelbrekt, Erikslund, Sjöbo, Asklanda och Sparsör tar upp att det behövs en analys av effekten av heltidsreformen för fritids verksamhet då den upplevs försvåra möjligheten att organisera verksamheten med behörig personal och vid rekrytering. Skolorna efterlyser också en fastställd norm för antalet barn/heltidsanställd på fritidshemmet. Rektorerna önskar också att systemet för taxa görs om så att man betalar för vistelsetid (som det var tidigare). De menar att nuvarande system missgynnar barn vars föräldrar överutnyttjar systemet.

Engelbrekt och Erikslund efterlyser att det finns ändamålsenliga lokaler att tillgå.

Stadsdelen Väster

Hestra Midgård, Svaneholm och Kinnarumma anser att det behövs en översyn så att stadsövergripande utbildnings- och utvecklingsinsatser även gäller för fritidshemmet. Ett exempel på detta är arbetet med BFL.

Svaneholm och Kinnarumma menar att regler för skolbarnomsorg behöver förtydligas. De frågar och svar som idag finns på hemsidan är för otydliga, röriga och motsägelsefulla. Rektor framför att detta skapar irritation hos vårdnadshavare.

Byttorp lyfter att det är ett dilemma att det inte finns vikarier att få tag på och verksamheten blir lidande pga. detta.

Sandared, Sandhult och Sjömarken tar upp att rekryteringsmöjligheterna utifrån behörigheter upplevs svåra och det är stor omsättning av personal. Det är även konkurrens från kringliggande kommuner som kan erbjuda högre lön. Rektorerna menar att det är svårt att tillgodose elever med särskilda behov. De önskar också mer kompetensmöjligheter för personalen och att utbildning som organiseras sker så att personalen ges möjlighet att få tid till utbildningen.

Rektorerna tar även upp att barngrupperna är stora då budgeten inte tillåter mer personal.

Rektorerna berör också sina egna förutsättningar och nämner många kvällsmöten, att det är svårt att nå alla personalgrupper för att arbeta med utvecklingsfrågor i alla verksamheter. De menar att de måste prioritera. Rektorerna efterfrågar mer utbildning och ställer frågan om om alla rektorer kan fritidsverksamheten. Områdesledningen ägnas mest åt skolfrågor. De ställer också frågan hur frågorna om och vilken bild av skolornas verksamheter inklusive fritidshem förmedlas till politiken.

Stadsdelen Öster

Ekaräng och Rångedala lyfter ett utvecklingsbehov när det gäller värdegrundsdiskussioner.

Rektor lyfter också frågan om hur resursfördelningsmodellen för fritids ser ut. Det ställs även en fråga om studiehandledning till nyanlända på fritids på Ekaräng. På skolan råder det också lokalbrist. Det behövs paviljonger till hösten.

Rektor för Tummarp, Åspered och Kerstinsgården tar upp att det finns behov av en skola för åldern förskoleklass till åk 3 i Dalsjöfors tätort och undrar var frågan ligger i processen utifrån den diskussion som förts kring Kerstinsgården/Tummarpskolan vt 2015. I Dalsjöfors tätort finns 2 icke ändamålsenliga skolor Tummarpskolan som är 2-parallellig, skolan består av 3 separat skilda byggnader, ett rörelserum och en matsal i en källarlokal. Skolan är inte handikappanpassad och är inte uppdaterad till dagens standard på skolor; det saknas idrottshall och matsal.

Kerstinsgårdsskolan består av 2 före detta förskoleavdelningar och en provisorisk paviljong.

Saknar matsal och idrotten genomförs på Dalsjöskolan. Ingen av skolorna har tillgång till musiklokaler. Det är svårt att skapa god personalbemanning utifrån en ekonomisk synvinkel med

så pass små enheter. En gemensam skola kan skapa både goda pedagogiska och ekonomiska förutsättningar.

Äsperedskolan ligger i Borås stads ytterområde och är en glesbygdskola med hög kvalitet och mycket fin standard. I och med att skolan och fritidshemmet ligger utanför Borås har många barn långa tider på fritids då föräldrarna åker långt till sin arbeten. Utmaningen och svårigheten med öppentider på fritidshemmet på 12-13 timmar per dygn gör att personalbemanningen ofta blir låg under dagtid för att kunna personalbesätta hela dagar.